

DOI 10.37491/UNZ.110.8
УДК 341.1/8

Олександр КРУПЧАН¹, Володимир НАГНИБИДА²

ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Досліджено основні чинники трансформації сучасного міжнародного правопорядку в умовах докорінних змін глобального безпекового, політичного, економічного та технологічного середовища. Обґрунтовано, що повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України стала каталізатором переосмислення ефективності наявних механізмів забезпечення міжнародної законності та дотримання фундаментальних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН та інших універсальних міжнародно-правових актах. Доведено, що сучасна трансформація міжнародного правопорядку полягає не в перегляді його нормативної основи, а у формуванні нових інституційних, правових та організаційних механізмів забезпечення практичної реалізації міжнародно-правових норм. Визначено та систематизовано основні структурні чинники трансформації міжнародного правопорядку, серед яких особливе місце посідають зміни безпекового середовища, геополітична фрагментація, кліматичні зміни та розвиток міжнародного екологічного права, розширення практики застосування міжнародних санкцій, цифровізація та стрімкий

¹ доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, радник при дирекції, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, alexanderkrupchan@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3701-5658>.

² доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу методології євроінтеграції приватного права, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук, v.nagnybida@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4233-7173>.

розвиток штучного інтелекту, а також еволюція ролі міжнародних судових і арбітражних інституцій. Показано взаємозв'язок зазначених чинників та їхній комплексний вплив на розвиток сучасного міжнародно-правового регулювання. Особливу увагу приділено аналізу новітніх міжнародно-правових механізмів, які формуються як відповідь на сучасні глобальні виклики, зокрема міжнародним санкційним режимам, компенсаційним механізмам, спеціальним трибуналам, міжнародним реєстрам збитків, процедурам комплаєнсу, механізмам належної перевірки (due diligence), консультативним висновкам міжнародних судових інституцій та практиці міжнародного комерційного й інвестиційного арбітражу. Обґрунтовано, що саме розвиток таких інструментів дедалі більшою мірою забезпечує фактичну впорядкованість міжнародних відносин та сприяє зміцненню міжнародного правопорядку. Зроблено висновок, що сучасний міжнародний правопорядок перебуває на етапі функціонально-інституційної трансформації, сутність якої полягає в адаптації механізмів забезпечення міжнародної законності до нових глобальних викликів під час збереження незмінними фундаментальних принципів міжнародного права. Встановлено, що подальший розвиток міжнародного правопорядку залежатиме від здатності міжнародного співтовариства виробити ефективні інструменти забезпечення виконання міжнародно-правових зобов'язань, посилення міжнародної відповідальності та відновлення довіри до багатосторонніх механізмів міжнародного співробітництва.

Ключові слова: міжнародний правопорядок, міжнародне право, трансформація, міжнародна безпека, санкції, геополітична фрагментація, цифровізація, міжнародний арбітраж, міжнародні судові інституції, відповідальність.

Вступ. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало каталізатором усвідомлення міжнародною спільнотою того, що сучасний міжнародний правопорядок переживає один із найскладніших етапів свого розвитку з часу завершення Другої світової війни. Протягом десятиліть його нормативну основу становили фундаментальні принципи міжнародного права, закріплені насамперед у Статуті Організації Об'єднаних Націй [1], Декларації про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року [2], Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року [3], Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [4] та інших універсальних міжнародно-правових актах. Саме ці принципи — суверенної рівності держав, незастосування сили або погрози силою, невтручання у внутрішні справи держав, мирного врегулювання міжнародних спорів та добросовісного виконання міжнародних зобов'язань — тривалий час розглядалися як непорушний фундамент міжнародної взаємодії держав і міжнародних організацій.

Однак події 2022 року продемонстрували істотну кризу ефективності наявних міжнародно-правових механізмів забезпечення дотримання зазначених принципів. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України не лише поставила під сумнів дієвість окремих елементів сучасної системи міжнародної безпеки, але й створила небезпечний прецедент грубого порушення основоположних засад міжнародного права, наслідки якого виходять далеко за межі європейського регіону. Це, своєю чергою, актуалізувало необхідність переосмислення сучасної моделі міжнародного правопорядку, пошуку нових механізмів забезпечення міжнародної відповідальності, підтримання міжнародного миру і безпеки та зміцнення довіри до міжнародного права як універсального регулятора міжнародних відносин, про що вже зазначалося як в українських, так і зарубіжних наукових працях [5–8].

Крім цього, події останніх років переконливо засвідчили, що трансформація міжнародного правопорядку не є наслідком окремої політичної чи військової кризи. Вона відбувається під впливом низки взаємопов'язаних чинників, серед яких особливе місце посідають зміни безпекового середовища, геополітична фрагментація світу, глобальні економічні трансформації, широке застосування санкційних механізмів, стрімкий розвиток цифрових технологій та штучного інтелекту, цифровізація міжнародної торгівлі й інвестиційних процесів, а також переосмислення ролі міжнародних організацій, міжнародних судових і арбітражних інституцій у забезпеченні стабільності міжнародних відносин.

За таких умов особливої актуальності набуває дослідження не лише окремих виявів зазначених процесів, а насамперед чинників, які зумовлюють їх виникнення, взаємодію та вплив на розвиток міжнародно-правового регулювання. Саме їхній системний аналіз дозволяє оцінити напрями подальшої еволюції міжнародного правопорядку, визначити тенденції розвитку міжнародного права та окреслити перспективи трансформації міжнародних інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання трансформації міжнародного правопорядку, яке набуло особливої актуальності після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року, стало предметом активного дослідження як в українській, так і в зарубіжній правовій науці. В українській доктрині зазначена проблематика досліджувалась у працях М. В. Буроменського, К. В. Громовенка, В. В. Гутника, І. М. Забари, І. В. Земана та Л. Д. Тимченка. Окремі аспекти трансформації міжнародного права в умовах воєнного стану розглядалися у дисертаційних дослідженнях та наукових статтях, зокрема у працях І. Р. Мудрої, присвячених питанням міжнародного правопорядку, та Н. О. Колесниченко і Ю. П. Крисюк.

У зарубіжній науці ця тематика отримала широке висвітлення у працях Г. Ко, Ю. Танаки, О. Хезеуей, а також у доповіді М. Коскенніемі для ООН, що закладає основи аналізу фрагментації міжнародного права як самотійного феномену.

Водночас питання системного вивчення чинників трансформації сучасного міжнародного правопорядку та визначення критеріїв виокремлення основних з-поміж них — з урахуванням одночасного впливу безпекових, кліматичних, технологічних та інституційних факторів в умовах збройного конфлікту, що триває, — залишається поза межами наявних досліджень і є самостійним предметом наукового аналізу, якому присвячена ця стаття.

Метою цієї статті є систематизація основних чинників трансформації сучасного міжнародного правопорядку, визначення їхнього взаємозв'язку та встановлення особливостей їхнього впливу на розвиток сучасного міжнародно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Стосовно визначення терміна «міжнародний правопорядок» передусім зазначимо, що, не вдаючись у дискусію, міжнародний правопорядок розглядається нами в цій статті як стан фактичної впорядкованості міжнародних відносин, який відображає реальне, практичне здійснення вимог міжнародної законності та міжнародного права [9, с. 33–34]. Протягом десятиліть така *фактична впорядкованість* ґрунтувалася передусім на загальному визнанні та *добровільному дотриманні* державами основоположних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті Організації Об'єднаних Націй та інших універсальних міжнародно-правових актах. Саме презумпція добросовісного виконання державами своїх міжнародних зобов'язань забезпечувала відносну стабільність міжнародних відносин і створювала підґрунтя для функціонування сучасного міжнародного правопорядку.

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України стала своєрідним тестом на ефективність цієї моделі. Вона переконливо продемонструвала, що навіть існування чітких міжнародно-правових заборон, імперативних норм міжнародного права та загальновизнаних принципів саме по собі не гарантує їх реального дотримання. Натомість міжнародне співтовариство зіткнулося із ситуацією, коли в разі свідомого та системного порушення державою фундаментальних засад міжнародного права традиційний міжнародно-правовий інструментарій виявився недостатньо ефективним для оперативного припинення агресії, відновлення порушеного міжнародного правопорядку та забезпечення невідворотності міжнародно-правової відповідальності.

Саме ця обставина, на нашу думку, стала одним із *ключових чинників сучасної трансформації міжнародного правопорядку*. При цьому трансформація стосується не нормативної основи міжнародного права, яка залишається незмінною, а насамперед механізмів забезпечення його практичної реалізації. Події останніх років засвідчили необхідність пошуку та розвитку нових, більш дієвих інструментів підтримання міжнародного правопорядку, які доповнювали б класичні механізми міжнародного права та забезпечували б їхню більшу ефективність.

У зв'язку з цим дедалі більшого значення набувають міжнародні санкційні режими, компенсаційні механізми відшкодування шкоди, міжна-

родні реєстри збитків, процедури використання заморожених активів, компласнс-механізми, інструменти належної перевірки (*due diligence*), міжнародні стандарти корпоративного управління (ESG), спеціальні регуляторні політики, механізми альтернативного вирішення спорів, міжнародний комерційний та інвестиційний арбітраж, а також акти «м'якого права» (*soft law*). Незважаючи на різну правову природу, всі ці інструменти дедалі активніше виконують спільну функцію — сприяють забезпеченню фактичної впорядкованості міжнародних відносин, тобто виконують ту роль, яка і становить сутність міжнародного правопорядку.

Таким чином, сучасна трансформація міжнародного правопорядку полягає не в перегляді фундаментальних принципів міжнародного права, а у *формуванні нової системи інституційних, правових, економічних та організаційних механізмів, покликаних забезпечити їх реальне виконання в умовах нових глобальних викликів*. Саме еволюція механізмів забезпечення міжнародної законності, міжнародного верховенства права [10, с. 47, 52], а не зміна її нормативної основи визначає сучасний етап розвитку міжнародного правопорядку.

Безпекове середовище. Зміни безпекового середовища є одним із найвагоміших структурних чинників трансформації сучасного міжнародного правопорядку. Адже протягом тривалого часу система міжнародної безпеки ґрунтувалася на концепції колективної безпеки, закріпленій у гл. VII Статуту ООН, та припускала, що загроза або застосування сили стосовно будь-якого члена міжнародного співтовариства є загрозою для всіх. Водночас практика останніх десятиліть, і особливо події 2022–2025 років, переконливо засвідчила системні обмеження (якщо не повну неспроможність) цієї концепції.

Ключовою проблемою залишається інституційна неспроможність Ради Безпеки ООН як головного органу, відповідального за підтримання міжнародного миру і безпеки. Право вето постійних членів, яке спочатку задумувалося як механізм забезпечення балансу інтересів великих держав, перетворилося на інструмент блокування колективних дій міжнародного співтовариства у відповідь на грубі порушення міжнародного права. Застосування Російською Федерацією права вето щодо резолюцій, спрямованих на припинення агресії проти України, унаочнило недієвість механізмів примусового виконання рішень у сфері міжнародної безпеки.

Водночас зазначені обмеження стимулювали активізацію альтернативних безпекових механізмів. Генеральна Асамблея ООН, спираючись на резолюцію «Єднання заради миру» 1950 року, суттєво розширила свою роль у реагуванні на порушення міжнародного миру, ухваливши низку резолюцій, що засуджують агресію та визначають її юридичні наслідки [9, с. 155–158]. Попри консультативний характер таких актів, їхнє значення не слід недооцінювати: вони формують нормативний консенсус міжнародного співтовариства та слугують правовою основою для подальших заходів держав.

Паралельно відбувається посилення регіональних безпекових механізмів. НАТО суттєво переосмислило свою стратегічну концепцію, розши-

рило присутність на східному фланзі та прискорило процеси зміцнення колективної оборонної спроможності держав-членів [11]. Водночас Європейський Союз вперше в своїй історії вдався до фінансування поставок летальної зброї третій державі через механізм Європейського фонду миру, що засвідчило якісно нові виміри безпекової інтеграції. Ці процеси відображають більш загальну тенденцію — поступове зміщення центру ваги у сфері забезпечення міжнародної безпеки від універсальних до регіональних і коаліційних механізмів.

Принципово важливим є й те, що сучасне безпекове середовище характеризується якісно новими формами загроз, які виходять за межі традиційного розуміння збройного конфлікту. Гібридна агресія, що поєднує застосування збройної сили з кібератаками, інформаційними операціями, економічним примусом та підривною діяльністю, ставить перед міжнародним правом принципово нові виклики щодо кваліфікації відповідних дій, встановлення їхніх суб'єктів та визначення правомірних заходів реагування [12–14]. Чинні норми міжнародного права, зокрема щодо застосування сили, самооборони та відповідальності держав, не повною мірою адаптовані до регулювання подібних ситуацій, що обумовлює необхідність їх еволюційного тлумачення та прогресивного розвитку [14, с. 37–38].

Геополітична фрагментація. Геополітична фрагментація сучасного світу є не лише політичною реальністю, але й потужним чинником трансформації міжнародного правопорядку. Якщо у 1990-х роках переважала концепція «кінця історії» та поступової конвергенції держав навколо ліберально-демократичних цінностей і універсальних міжнародно-правових стандартів, то нині дедалі очевидніше простежується тенденція до формування конкуруючих правових і нормативних просторів.

Держави — провідні гравці на міжнародній економіко-правовій арені, незадоволені наявним міжнародним порядком або тими чи іншими його елементами, дедалі активніше просувають альтернативні концепції міжнародно-правового регулювання. Зокрема, активно поширюється концепція «суверенного інтернету», що заперечує принципи глобальної відкритості мережі [15]; концепція «цивілізаційного суверенітету», що протиставляє регіональні правові традиції універсальним правозахисним стандартам [16; 17]; концепція «взаємовигідного співробітництва без умов», яка фактично означає відмову від принципу обумовленості міжнародного економічного співробітництва дотриманням міжнародних норм у сфері прав людини та верховенства права [18]. Формування блоків держав з різними підходами до ключових міжнародно-правових питань закономірно послаблює ефективність універсальних міжнародно-правових механізмів, заснованих на консенсусі. Це виявляється, зокрема, у труднощах досягнення угод у рамках Світової Організації Торгівлі, блокуванні реформування органів ООН, відсутності прогресу в переговорах щодо низки важливих міжнародно-правових документів у галузі роззброєння, кліматичного регулювання та управління цифровим простором.

Водночас геополітична фрагментація стимулює розвиток так званої «фрагментації міжнародного права» — явища, яке полягає у формуванні

відносно самостійних, інколи суперечливих правових режимів у різних галузях міжнародно-правового регулювання. Комісія міжнародного права ООН ще у 2006 році звернула увагу [19] на ризики фрагментації міжнародного права та необхідність вироблення механізмів забезпечення його системної єдності. Однак у сучасних умовах ці ризики суттєво зросли, що потребує вдосконалення принципів і методів тлумачення міжнародно-правових норм з метою забезпечення їхньої узгодженості.

Кліматичні зміни та міжнародне екологічне право. Кліматичні зміни є самостійним і дедалі більш вагомим структурним чинником трансформації міжнародного правопорядку, вплив якого розгортається незалежно від інших факторів і зачіпає всю систему міжнародно-правового регулювання. Паризька угода 2015 року [20] закріпила базову договірну архітектуру кліматичних зобов'язань держав, однак питання про їхній точний зміст, юридичну силу та наслідки невиконання тривалий час залишалися предметом доктринальних дискусій. Принципово новий етап у розвитку міжнародного кліматичного права розпочався у 2024–2025 роках, коли три міжнародні судові інституції послідовно сформуvalи прецедентний фундамент консультативних висновків, які у взаємному зв'язку визначають зміст, обсяг та правові наслідки кліматичних зобов'язань держав за міжнародним правом.

Першим став консультативний висновок Міжнародного трибуналу ООН з морського права від 21 травня 2024 р., в якому трибунал вперше в практиці міжнародного правосуддя визнав антропогенні викиди парникових газів морським забрудненням у розумінні Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права (1982) та констатував, що держави зобов'язані вжити «всіх необхідних заходів» (*all necessary measures*) для їх скорочення. При цьому трибунал констатував, що стандарт належної обачності (*due diligence*) в контексті викидів парникових газів є суворим (*stringent*), з огляду на високі ризики серйозної та незворотної шкоди морському середовищу (§§ 241, 243) [21]. Другим став висновок про надання Міжамериканського суду з прав людини ОС-32/25 щодо кліматичної надзвичайної ситуації та прав людини, ухвалений 29 травня 2025 р. та оголошений 03 липня 2025 р. [22].

Завершальним і найбільш авторитетним елементом став консультативний висновок Міжнародного суду ООН від 23 липня 2025 р. «Зобов'язання держав щодо зміни клімату» — перший в історії МС ООН розгляд міжнародно-правової основи кліматичних зобов'язань держав. Його прийнято одногосно всіма п'ятнадцятьма суддями — лише п'ятий подібний випадок за вісімдесятирічну історію суду — за найвищого рівня участі в провадженні в його практиці: 96 держав та 11 міжнародних організацій представили усні заяви [23].

З погляду впливу на міжнародний правопорядок цей консультативний висновок є безпрецедентним за своїм нормативним змістом. МС ООН констатував, що зміна клімату становить «екзистенційну загрозу» людству; підтвердив, що 1,5°C є основною температурною метою за Паризькою уго-

дою та що держави зобов'язані діяти з належною обачністю задля її колективного досягнення; визнав, що дискреція держав щодо формування національно визначених внесків (NDC) є обмеженою, — вони зобов'язані забезпечити колективне досягнення температурної мети; а також встановив, що невжиття державою належних заходів щодо скорочення викидів парникових газів, включаючи надання субсидій викопному паливу або видачу ліцензій на його видобуток, може становити міжнародно-протиправне діяння, що тягне за собою відповідальність держави та обов'язок відшкодування шкоди. Суд також підтвердив, що звичаєве міжнародне право покладає на всі держави, включаючи ті, що не є сторонами кліматичних конвенцій, обов'язок запобігати значній транскордонній шкоді навколишньому середовищу та співпрацювати в її запобіганні, сформулювавши принципово важливу тезу: «Кліматична співпраця є не вибором для держав, а нагальною потребою і юридичним обов'язком».

Цей нормативний контекст впливає на міжнародний правопорядок у кількох вимірах. По-перше, він суттєво розширює концепцію відповідальності держав за транскордонну шкоду, поширюючи її на кліматичні зобов'язання та відкриваючи нові шляхи для кліматичного судочинства (*climate litigation*) в національних судах і міжнародних інстанціях. По-друге, висновок МС ООН підриває позицію держав-великих емітентів, які відстоювали доктрину *lex specialis* — виключного застосування кліматичних договорів на противагу загальному міжнародному праву — та дискреційний характер NDC, і тим самим переформатовує нормативне підґрунтя міжнародних кліматичних переговорів [24]. По-третє, у сфері інвестиційного арбітражу висновок МС ООН підкріплює правову основу для запровадження державами амбітних кліматичних заходів як юридичного обов'язку, а не дискреційного вибору, що, хоча МС ООН і не розглядав безпосередньо взаємодію кліматичних і інвестиційних зобов'язань, суттєво звужує можливості інвесторів у секторі викопного палива посилатися на концепцію «законних очікувань» під час оскарження кліматичного регулювання в рамках механізмів вирішення інвестиційних спорів [25]. Зважаючи на все наведене, а також беручи до уваги геополітичну фрагментацію, яка унеможлиблює досягнення консенсусу в рамках переговорних форматів, вбачається, що згадані труднощі досягнення консенсусу частково компенсуються прогресивним розвитком міжнародного кліматичного права через консультативні висновки міжнародних судових інституцій, що саме по собі є виявом загальної тенденції до «суддівського» формування міжнародно-правових норм в умовах відсутності прогресу в переговорах.

Санкційні механізми. Стрімке розширення практики застосування міжнародних санкцій є одним із найбільш характерних виявів сучасної трансформації міжнародного правопорядку. Якщо традиційно санкції розглядалися переважно як виняткові заходи, що застосовуються за рішенням Ради Безпеки ООН відповідно до гл. VII Статуту, то нині вони перетворилися на один із основних інструментів зовнішньої політики провідних держав та їхніх об'єднань.

Безпрецедентний за масштабом пакет санкцій, запроваджений Сполученими Штатами Америки, Європейським Союзом, Великою Британією, Японією та іншими державами щодо Російської Федерації після лютого 2022 року, охоплює широкий спектр заходів: іммобілізацію резервів та активів Центрального банку Росії (*immobilisation of the Central Bank of Russia's reserves and assets*); відключення низки російських банків від системи обміну повідомленнями SWIFT; обмеження на експорт товарів і технологій подвійного використання (*dual-use goods and technology*); індивідуальні обмежувальні заходи (*individual restrictive measures*) у формі заморожування активів та заборон на в'їзд щодо фізичних і юридичних осіб; а також секторальні економічні санкції (*sectoral/economic sanctions*) у сфері фінансів, енергетики, транспорту, технологій та оборонної промисловості. Правовою основою зазначених заходів стали Регламент Ради ЄС № 833/2014 [26] та Регламент Ради ЄС № 269/2014 [27]; після початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України ці акти неодноразово змінювалися й доповнювалися [28; 29] у межах санкційних пакетів ЄС, кількість яких станом на початок травня 2026 року сягнула двадцяти [30].

З міжнародно-правового погляду застосування подібних заходів поза механізмом Ради Безпеки ООН породжує низку принципових питань. По-перше, постає питання про правові підстави застосування так званих «однобічних примусових заходів» або «контрзаходів» відповідно до норм права міжнародної відповідальності. По-друге, виникає проблема розмежування правомірних контрзаходів у відповідь на міжнародно-протиправні діяння та економічного примусу, що сам по собі суперечить нормам міжнародного права. По-третє, актуальним є питання про межі застосування принципу юрисдикційного імунітету держав щодо їхніх суверенних активів в умовах, коли відповідна держава вчинила грубе порушення норм *jus cogens*.

Практика застосування санкцій щодо Російської Федерації, а також дискусія щодо можливості використання заморожених активів для відшкодування шкоди, завданої Україні, вже активно формує нову міжнародно-правову доктрину і потенційно може стати прецедентом, який суттєво вплине на розвиток норм міжнародного права у сферах державного імунітету, права міжнародної відповідальності та міжнародного фінансового права. Зокрема, прийнятий Європейським Союзом механізм використання надприбутків від заморожених російських активів для фінансування відновлення України та підтримки її збройних сил є юридично новаторським рішенням, що потребує ретельного наукового осмислення в контексті міжнародного права [9, с. 185–193; 31].

Цифровізація та технологічний розвиток. Стрімкий розвиток цифрових технологій і штучного інтелекту є самостійним і дедалі більш вагомим чинником трансформації міжнародного правопорядку. На сьогодні цифрова революція не лише змінює характер міжнародної торгівлі та економічних відносин, а й породжує принципово нові сфери міжнародно-правового регулювання, формує нові виклики у сфері міжнародної безпеки та трансформує саму природу суверенітету держав.

Кіберпростір як особливе середовище міжнародної взаємодії вже тривалий час перебуває в центрі міжнародно-правових дискусій. Одним із ключових питань є застосування норм міжнародного гуманітарного права до кібератак під час збройних конфліктів щодо визначення кібератаки як збройного нападу в розумінні ст. 51 Статуту ООН, встановлення критеріїв правомірності кібератак за принципами розрізнення, пропорційності та обережності, а також визначення відповідальності держав за кібератаки, здійснені недержавними суб'єктами. Талліннське керівництво 2.0, розроблене групою незалежних експертів на запрошення Центру передового досвіду НАТО з питань кіберзахисту [13], відображає спроби кодифікувати застосування наявних норм міжнародного права до кіберопераційної сфери, однак не є формально обов'язковим документом і не усуває наявних правових прогалів.

Не менш важливим є питання регулювання штучного інтелекту на міжнародному рівні. Застосування систем штучного інтелекту у військовій сфері, зокрема автономних летальних систем озброєнь, ставить перед міжнародним гуманітарним правом питання про принципову можливість реалізації його основоположних принципів — розрізнення, пропорційності та обачності — машиною без участі людини. У доктрині міжнародного права дедалі активніше обговорюється питання про те, чи має майбутнє Талліннське керівництво 3.0 охопити проблематику атрибуції відповідальності за дії автономних кіберсистем на основі штучного інтелекту та встановлення відповідних правових стандартів [32; 33]. Водночас дискусія щодо правового статусу та відповідальності за дії автономних летальних систем, яку провідні держави ведуть у рамках Конвенції про конкретні види звичайної зброї (Женева, 1980), поки що не привела до жодних зобов'язальних правових результатів, однак формує важливий нормативний контекст для подальшого міжнародно-правового регулювання [34].

У сфері міжнародної торгівлі та інвестицій цифровізація актуалізує питання про відповідність існуючих правових режимів вимогам цифрової економіки. Норми СОТ, розроблені переважно для регулювання торгівлі товарами та послугами в їхньому традиційному розумінні, не завжди адекватно регулюють транскордонні потоки даних, цифрові послуги, алгоритмічну торгівлю та інші явища цифрової економіки. Це обумовлює активний розвиток нових правових інструментів — як у формі «м'якого права» (рекомендацій, принципів, кодексів поведінки), так і у формі положень про цифрову торгівлю в двосторонніх і регіональних торговельних угодах.

Окремий вимір цифровізації та технологічного розвитку, що безпосередньо пов'язаний із трансформацією міжнародного правопорядку, становить стрімке становлення оборонно-технологічної індустрії (*defence tech/miltech*) в умовах повномасштабної збройної агресії Росії проти України. Починаючи з 2022 року, Україна перетворилася на глобальний центр прискореної розробки та виробництва безпілотних систем, систем радіоелектронної боротьби та програмного забезпечення для управління полем бою: за оцінками KSE Institute (2025), обсяг військового виробництва досяг у 2024 році близько 10 млрд доларів США [35]. Принципово важливим є те, що цей процес супроводжується активним міжнародним трансфером тех-

нологій подвійного використання (*dual-use technologies*) — як у форматі спільного виробництва, так і у формі експортних поставок, що здійснюються в рамках національних режимів експортного контролю, орієнтованих на стандарти Вассенаарських домовленостей та інших багатосторонніх режимів нерозповсюдження. Водночас практика свідчить про суттєві прогалини в міжнародно-правовому регулюванні: чинні режими контролю над озброєннями та технологіями подвійного використання не були розраховані на сценарій, коли держава, що перебуває у стані збройного конфлікту, водночас є провідним інноватором і потенційним експортером передових оборонних технологій. Показово, що після американської військової операції проти Ірану в 2026 році, яка виявила критичну диспропорцію між вартістю засобів перехоплення та ціною іранських безпілотників, держави Перської затоки виявили інтерес до значно дешевших українських дронів-перехоплювачів. Це спонукало Президента України в березні 2026 року підписати 10-річні угоди про оборонне співробітництво з Катаром, Саудівською Аравією і ОАЕ [36; 37]. Наведене свідчить про те, що бойовий досвід стає новим чинником формування глобального ринку оборонних технологій, який потребує відповідного міжнародно-правового регулювання. Зокрема, чинні міжнародно-правові механізми не містять норм, які регулювали б передачу бойових технологій від держави, що перебуває у стані збройного конфлікту, третім країнам у форматі спільного виробництва, що створює нормативну прогалину, яка потребує заповнення в рамках прогресивного розвитку міжнародного права.

Роль міжнародних судових інституцій та арбітражів. Міжнародні судові та арбітражні інституції відіграють дедалі активнішу роль у процесах трансформації сучасного міжнародного правопорядку, виконуючи функцію не лише вирішення конкретних спорів, а й прогресивного розвитку міжнародного права через формування авторитетної міжнародно-правової доктрини. Особливого значення ця функція набуває в умовах, коли можливості дипломатичних і політичних механізмів реагування на порушення міжнародного права виявляються обмеженими.

Міжнародний суд ООН, попри обмеження, пов'язані з добровільним характером його юрисдикції, за останні роки суттєво розширив свою практику у справах, пов'язаних із порушеннями основоположних принципів міжнародного права. Справи, ініційовані Україною проти Російської Федерації на підставі Конвенції про запобігання злочину геноциду та Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, а також низка інших резонансних справ засвідчили готовність держав використовувати судові механізми як інструмент притягнення до відповідальності навіть за умов відсутності традиційної згоди відповідача на юрисдикцію суду. Принциповим є також прогресивний розвиток норм міжнародного права в практиці Міжнародного кримінального суду. Здійснення МКС юрисдикції щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, хоча й в обмеженому колі держав, а також видача ордерів на арешт осіб, підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів на території України, формують важливу судову практику та виконують функцію превентивного стримування. Одночасно виявляються й інститу-

ційні обмеження МКС, насамперед пов'язані з відмовою низки держав визнавати його юрисдикцію та труднощами з виконанням виданих ордерів на арешт.

Поряд із зазначеними інституційними обмеженнями МКС, агресія Росії проти України дала поштовх до формування принципово нових міжнародних механізмів притягнення до відповідальності, безпрецедентних як за своїм характером, так і за умовами створення. Йдеться про три взаємопов'язані інструменти, що створюються в рамках Ради Європи та утворюють поетапний компенсаційний механізм. По-перше, Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (*Register of Damage for Ukraine*), заснований рішенням Комітету міністрів Ради Європи 12 травня 2023 р. та функціонує з квітня 2024 року [38]. По-друге, Міжнародна компенсаційна комісія (*International Claims Commission*), Конвенція [39] про заснування якої підписана 16 грудня 2025 р. в Гаазі 34 державами та ЄС і покликана розглядати, оцінювати та вирішувати вимоги про відшкодування збитків за критеріями міжнародно-протиправних дій Росії [40]. По-третє, Спеціальний трибунал для переслідування злочину агресії проти України (*Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine*), угода про заснування якого між Радою Європи та Україною підписана 25 червня 2025 р. у Страсбурзі (станом на травень 2026 року учасниками є 36 держав та ЄС [41]). Унікальність цих механізмів визначається щонайменше трьома ознаками. Вони створені в процесі збройного конфлікту, що триває, — а не після його завершення, як це було у випадку більшості попередніх міжнародних трибуналів. Вони передбачають притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності вищих посадових осіб держави-агресора — постійного члена Ради Безпеки ООН — поза механізмом вето, а також притягнення до міжнародно-правової відповідальності самої Російської Федерації як держави через компенсаційний механізм. Нарешті вони заповнюють нормативну прогалину, зумовлену обмеженою юрисдикцією МКС щодо злочину агресії, і Спеціальний трибунал є прямою відповіддю на цей інституційний дефіцит. Таким чином, ці механізми є не лише інструментами правосуддя щодо конкретного конфлікту, а й важливим прецедентом прогресивного розвитку міжнародного права як у частині індивідуальної кримінальної відповідальності за злочин агресії, так і у частині відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння.

Важливу стабілізаційну роль у підтриманні міжнародного правопорядку в умовах збройного конфлікту та безпрецедентного санкційного тиску відіграють міжнародні арбітражні інституції. Агресія Росії проти України спричинила масштабні порушення міжнародних господарських зв'язків, які спровокували щонайменше чотири категорії спорів. По-перше, спори, пов'язані з порушенням логістичних ланцюгів та невиконанням договірних зобов'язань: затримки та непоставки товарів, зрив будівельних і промислових контрактів, посилення на форс-мажор — зокрема, у резонансних справах *RWE v. Gazprom* та *GAIL v. SEFE* в МТП, де Газпром посилався на форс-мажор для виправдання припинення поставок газу до Європи. По-друге, санкційні спори: за даними Міжнародної торгової палати, в першому кварталі 2024 року близько 25 % справ МТП стосувалися санкційної

проблематики — питань арбітрабельності, неможливості виконання зобов'язань та застосування доктрини публічного порядку під час виконання арбітражних рішень [42]. По-третє, інвестиційні спори на основі двосторонніх інвестиційних договорів та механізмів ICSID і UNCITRAL, насамперед позови іноземних інвесторів проти Росії щодо активів, примусово відчужених на окупованих територіях, та позови інвесторів із «недружніх держав» внаслідок введених Росією обмежень. Ці спори вперше в практиці міжнародного інвестиційного арбітражу ставлять питання застосовності інвестиційних договорів до дій держави-агресора на окупованих нею територіях — питання, яке вже знайшло вирішення у щонайменше дев'яти арбітражних рішеннях на користь інвесторів [43], жодне з яких, однак, поки не було виконано Росією. По-четверте, авіаційні спори, пов'язані з незаконним утриманням Росією понад 400 іноземних повітряних суден загальною вартістю понад 10 млрд доларів: лізингодавці подали масштабні позови до страховиків та перестраховиків у судах Англії, Ірландії та США, а у 2025 році Комерційний суд Англії ухвалив знакове рішення у справі *Russian Aircraft Lessor Policy Claims* [2025] EWHC 1430 (Comm) щодо 147 повітряних суден та 16 двигунів загальною застрахованою вартістю понад 4,5 млрд доларів, кваліфікувавши дії Росії як «воєнний ризик» за страховими полісами та поклавши відповідальність на страховиків «воєнного ризику» [44].

Вбачається, що наведена арбітражна практика суттєво впливає на міжнародний правопорядок одразу за кількома напрямками. Насамперед, арбітражні інституції виконують структурну функцію забезпечення правової визначеності та безперервності міжнародного економічного обороту: на відміну від міждержавних механізмів, заблокованих правом вето або паралізованих внаслідок розриву дипломатичних відносин, арбітражні трибунали зберігають операційну незалежність та процесуальну дієздатність, здійснюючи юрисдикцію на підставі договірних арбітражних застережень та норм міжнародного приватного права, незалежно від політичної ситуації. У цьому сенсі арбітраж виступає приватноправовим механізмом реалізації міжнародно-правових норм поза централізованими міждержавними інститутами, забезпечуючи виконання договірних зобов'язань та захист суб'єктивних прав учасників міжнародних господарських відносин у тих випадках, коли публічно-правові механізми підтримання міжнародного порядку виявляються заблокованими або неефективними.

Водночас арбітражна практика у зв'язку з війною в Україні виявила системне протистояння між двома правовими логіками: з одного боку — принципами автономії сторін, обов'язковості арбітражних застережень та Нью-Йоркської конвенції 1958 року про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень; з іншого — прагненням Росії унеможливити виконання несприятливих для неї рішень шляхом оголошення їх такими, що суперечать «публічному порядку» [42], та відмови від виконання арбітражних рішень на користь «недружніх» держав. Верховний суд РФ у справі *Thywissen GmbH v. Novosibirskhleboprodukt* (2024) фактично запровадив презумпцію упередженості арбітрів із «недружніх» держав, що є безпрецедентним кроком, який підриває основоположні принципи міжнародного

комерційного арбітражу [45; 46]. Показово також, що авіаційні спори поставили нові питання щодо застосування доктрини «воєнного ризику» та відповідальності держави за примусове утримання приватних активів іноземних суб'єктів — питання, які раніше не розглядалися в такому масштабі в арбітражній практиці [47; 48]. З погляду впливу на міжнародний правопорядок, ця арбітражна практика формує нову прецедентну базу у трьох вимірах: по-перше, вона формує нові стандарти кваліфікації санкцій у контексті виконання договірних зобов'язань, зокрема, щодо меж доктрини форс-мажору (*force majeure*), «розумних зусиль» (*reasonable endeavours*) та передбачуваності санкцій як комерційного ризику; по-друге, арбітражна практика розвиває стандарти захисту іноземних інвестицій в умовах збройного конфлікту та окупації, зокрема формується доктрина застосовності інвестиційних договорів до окупованих територій на основі принципу «ефективного контролю», а також виявляється новий феномен використання симетричних двосторонніх інвестиційних договорів як інструменту «юридичного контрнаступу» проти держав, які підтримують Україну; по-третє, арбітражна практика розвиває стандарти щодо відповідальності держави за незаконну експропріацію іноземних інвестицій на окупованих територіях на основі принципу ефективного контролю (справи щодо Криму), а також формує нову прецедентну базу щодо кваліфікації примусового утримання державою приватних активів іноземних суб'єктів як «воєнного ризику» в розумінні страхового права (справа *Russian Aircraft Lessor Policy Claims* [2025]).

Таким чином, арбітраж виступає не лише засобом вирішення окремих комерційних спорів, а й інструментом прогресивного розвитку міжнародного права, забезпечуючи його адаптацію до нових реалій збройних конфліктів, санкційних режимів та геополітичної фрагментації глобального економічного простору.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі висновки. По-перше, сучасна трансформація міжнародного правопорядку є поліфакторним і системним процесом, який не зводиться до наслідків окремої політичної або військової кризи. Її детермінують щонайменше шість взаємопов'язаних структурних чинників: зміни безпекового середовища, геополітична фрагментація, кліматичні зміни та розвиток міжнародного екологічного права, розширення санкційних механізмів, стрімкий технологічний розвиток і цифровізація, а також еволюція ролі міжнародних судових і арбітражних інституцій. Кожен із цих чинників діє самостійно, однак у взаємодії вони формують архітектуру якісно нової конфігурації міжнародно-правового середовища.

По-друге, істотною особливістю поточного етапу трансформації є те, що нормативна основа міжнародного права залишається незмінною — фундаментальні принципи, закріплені у Статуті ООН та інших універсальних міжнародно-правових актах, не переглядаються і не замінюються. Трансформація відбувається на іншому рівні: формуються якісно нові механізми забезпечення практичної реалізації цих принципів — санкційні режими, компенсаційні механізми, реєстри збитків, спеціальні трибунали,

арбітражна практика, консультативні висновки міжнародних судових інституцій. Це свідчить про те, що міжнародна спільнота реагує на виклики не шляхом перегляду нормативного фундаменту, а шляхом інституційної та інструментальної адаптації.

По-третє, інституційна неспроможність Ради Безпеки ООН як головного механізму підтримання міжнародного миру і безпеки є одним із ключових чинників, що прискорює трансформацію. Блокування колективних дій через механізм вето змушує міжнародну спільноту шукати альтернативні форми реагування — через Генеральну Асамблею ООН, регіональні безпекові механізми, коаліційні формати та однібічні примусові заходи. Ці альтернативи, у свою чергу, породжують нові міжнародно-правові питання щодо підстав і меж їх застосування.

По-четверте, геополітична фрагментація формує конкуруючі правові середовища і суттєво знижує ефективність універсальних міжнародно-правових механізмів, заснованих на консенсусі. Поширення альтернативних концепцій міжнародно-правового регулювання — «суверенного інтернету», «цивілізаційного суверенітету», «взаємовигідного співробітництва без умов» — свідчить про системний виклик традиційній моделі міжнародного правопорядку, заснованій на універсальних підходах. Водночас феномен «фрагментації міжнародного права» — формування відносно самостійних, інколи суперечливих галузевих режимів — ускладнює забезпечення системної єдності міжнародно-правового регулювання.

По-п'яте, кліматичні зміни сформувалися як самостійний і дедалі більш вагомий чинник трансформації міжнародного правопорядку. Консультативні міжнародні судові органи 2024–2025 років утворюють якісно новий масив зобов'язань, які вперше кристалізують відповідальність держав за бездіяльність у сфері кліматичного регулювання як потенційно міжнародно-протиправне діяння. Примітно, що в умовах переговорного колапсу саме консультативні висновки міжнародних судових інституцій стали основним інструментом розвитку міжнародного кліматичного права.

По-шосте, санкційні механізми трансформувалися з виняткового інструменту Ради Безпеки ООН в один із основних засобів зовнішньої політики багатьох держав, породжуючи, зокрема, принципово нові правові питання щодо меж допустимих контрзаходів, юрисдикційного імунітету держав та правомірності використання суверенних активів. Практика застосування санкцій щодо Російської Федерації та дискусія навколо використання заморожених активів формують нову міжнародно-правову доктрину, яка може суттєво вплинути на розвиток норм у сферах державного імунітету, права міжнародної відповідальності та міжнародного фінансового права.

По-сьоме, технологічний розвиток і цифровізація породжують якісно нові сфери міжнародно-правового регулювання, для яких чинне міжнародне право не має готових відповідей: застосування систем штучного інтелекту у військовій сфері та проблема автономних летальних систем, регулювання транскордонних потоків даних і цифрової торгівлі, трансфер бойових технологій від держави, що перебуває у стані збройного конфлікту. Ці прогалини становлять нагальний виклик для подальшого розвитку міжнародного права.

По-восьме, міжнародні судові та арбітражні інституції перетворилися на самостійний і дедалі більш вагомий чинник трансформації міжнародного правопорядку — не лише як механізм вирішення спорів, а й як інструмент розвитку міжнародного права в умовах, коли переговори та дипломатичні механізми виявляються неефективними. Арбітражна практика формує нові стандарти у сферах санкційного права, захисту іноземних інвестицій в умовах збройного конфлікту та страхового права, а консультативні висновки міжнародних судових органів набувають функції квазінормативного регулятора в тих галузях, де договірний процес зайшов у глухий кут.

Узагальнюючи, можна констатувати, що сучасний міжнародний правопорядок перебуває у стані *функціонально-інструментальної трансформації*, тобто адаптації механізмів забезпечення міжнародної законності під час збереження незмінною її нормативної основи: не відмовляючись від принципів і норм, закладених у середині ХХ століття, міжнародна спільнота виробляє нові інституційні, правові та організаційні інструменти їх реалізації. Ефективність цієї адаптації значною мірою залежатиме від здатності держав подолати геополітичну фрагментацію та відновити довіру до багатосторонніх форматів співробітництва як єдиного надійного засобу вирішення глобальних проблем сучасності.

Список використаних джерел

1. Charter of the United Nations : signed on 26 June 1945, entered into force on 24 October 1945. *United Nations*. URL: <https://t.ly/BrpHP>.
2. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations. Resolution 2625 (XXV) of the United Nations General Assembly, 24 October 1970. *United Nations Digital Library*. URL: <https://t.ly/yMhA7>.
3. Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act (Helsinki, 01 August 1975). *Organization for Security and Co-operation in Europe*. URL: <https://t.ly/74sIz>.
4. Vienna Convention on the Law of Treaties : Vienna, 23 May 1969. *United Nations International Law Commission*. URL: <https://t.ly/OjrVo>.
5. Міжнародний захист прав людини / за ред. О. Б. Онишко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 540 с. *Львівський державний університет внутрішніх справ*. URL: <https://t.ly/Nk4PS>.
6. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Міжнародно-правова відповідальність держав як засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права: від теорії до практики. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 306–313. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.45>.
7. Hathaway O. A. International Law Goes to War in Ukraine. *Emory International Law Review*. 2024. Vol. 38. Iss. 3. P. 569–583. URL: <https://t.ly/BQ6Bo>.
8. Hathaway O. A., Shapiro S. J. Might Unmakes Right: The Catastrophic Collapse of Norms Against the Use of Force. *Foreign Affairs*. 2025. June 24. URL: https://t.ly/iZ_O3.
9. Мудра І. Р. Інституційні та правові механізми відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії. Дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Київ, 2025. 241 арк. *Науково-дослідний інститут приватного права і*

- підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. URL: <https://t.ly/L2SBA>.
10. Колесниченко Н. О., Крисяк Ю. П. Концепція «міжнародного верховенства права» (International Rule of Law). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 80. Ч. 1. С. 46–53. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.6>.
 11. NATO 2022 Strategic Concept : adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29 June 2022. Brussels : NATO, 2022. *NATO*. URL: <https://t.ly/vEcHr>.
 12. Глух М. В., Гончаренко М. В. Сутнісне розуміння та природа поняття «гібридна війна» в сучасній доктрині міжнародного права. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 1 (14). С. 197–205. [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(14\)-2024-197-205](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(14)-2024-197-205).
 13. Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations / prepared by the International Group of Experts at the invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence ; gen. ed. M. N. Schmitt. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 648 p. URL: <https://t.ly/WY5fW>.
 14. Asada M. The War in Ukraine under International Law: Its Use of Force and Armed Conflict Aspects. *International Community Law Review*. 2024. Vol. 26. Iss. 1–2. P. 5–38. <https://doi.org/10.1163/18719732-12341493>.
 15. Nocetti J. A Splintered Internet? Internet Fragmentation and the Strategies of China, Russia, India and the European Union. Paris : Ifri, 2024. 34 p. *Institut Français des Relations Internationales*. URL: <https://t.ly/hCMnC>.
 16. Laruelle M. Russia's Ideological Construction in the Context of the War in Ukraine. Paris : Ifri, 2024. 42 p. *Institut Français des Relations Internationales*. URL: <https://t.ly/P7om4>.
 17. Robert C. Blitt Russia's Constitutionalized Civilizational Identity and the Moscow Patriarchate's War on Ukraine (24.02.2023). *Byu Law. The International Center for Law and Religion Studies*. URL: <https://t.ly/4hB5b>.
 18. Tanaka Y. Dead or Alive? Global Constitutionalism and International Law after the Start of the War in Ukraine. *Global Constitutionalism*. 2024. Vol. 13. Iss. 2. P. 340–369. <https://doi.org/10.1017/S2045381723000369>.
 19. Fragmentation of international law: difficulties arising from the diversification and expansion of international law. Report of the Study Group of the International Law Commission / finalized by Martti Koskenniemi. UN Digital Library. A/CN.4/L.682. Geneva : United Nations, 13 April 2006. 276 p. *United Nations Digital Library*. URL: <https://t.ly/BIsmB>.
 20. Paris Agreement : adopted on 12 December 2015, entered into force on 4 November 2016. *United Nations Framework Convention on Climate Change*. URL: <https://t.ly/reAx8>.
 21. Request for an Advisory Opinion submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law. Advisory Opinion, 21 May 2024, ITLOS Case No. 31. *International Tribunal for the Law of the Sea*. URL: <https://t.ly/0wLWQ>.
 22. The Climate Emergency and Human Rights : Advisory Opinion OC-32/25 of 29 May 2025. Inter-American Court of Human Rights. URL: <https://t.ly/v4Kph>.

23. Obligations of States in respect of Climate Change : Advisory Opinion of 23 July 2025, ICJ General List No. 187. International Court of Justice. URL: <https://t.ly/zAZH9>.
24. Dugal M. A Comprehensive Analysis of the ICJ Climate Advisory Opinion. Earth.org. URL: <https://t.ly/ITJ71>.
25. Schaugg L., Jones N., Qi J. Historic International Court of Justice Opinion Confirms States' Climate Obligations. International Institute for Sustainable Development. URL: <https://t.ly/HY7oV>.
26. Council Regulation (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. *EUR-Lex*. URL: <https://t.ly/dc775>.
27. Council Regulation (EU) No 269/2014 of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. *EUR-Lex*. URL: <https://t.ly/DriEK>.
28. Council Regulation (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine : consolidated version. *EUR-Lex*. URL: <https://t.ly/VnsQ8>.
29. Council Regulation (EU) No 269/2014 of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine : consolidated version. *EUR-Lex*. URL: <https://t.ly/oWtA9>.
30. Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine (23.04.2026). *European Commission. Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union*. URL: <https://t.ly/aixee>.
31. Franchini D. Immobilised Assets, Extraordinary Profits: The EU Council Decision on Russia's Central Bank Reserves and Its Legal Challenges (01.03.2024). *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law*. URL: <https://t.ly/PIGvz>.
32. Autonomous Cyber Capabilities under International Law / ed. by R. Liivoja, A. Väljataga. Tallinn, 2021. 347 p. *The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*. URL: <https://t.ly/ENgMh>.
33. Tallinn Manual 3.0: Sovereignty and Attribution in 2025 Cyber Warfare (22.07.2025). *Journal of Law & Cyber Warfare*. URL: <https://t.ly/lrM-a>.
34. Perrin B. Lethal Autonomous Weapons Systems & International Law: Growing Momentum Towards a New International Treaty. *ASIL Insights*. 2025. Vol. 29. Iss. 1. URL: https://t.ly/3g_hZ.
35. Kushnikov V. Ukrainian Defense Industry Production Capacity Increased by 75%. (28.02.2026). *Militaryni*. URL: <https://t.ly/NOV2o>.
36. Zelenskyy's Ukraine Signs Air Defence Deals with UAE, Qatar on Gulf Tour (28.03.2026). *Al Jazeera*. URL: <https://t.ly/w0Y2a>.
37. Zelensky Hails 'Historic' Defence Agreements with Gulf States (30.03.2026). *France 24*. URL: <https://t.ly/ec1lz>.
38. Register of Damage for Ukraine. *Council of Europe*. URL: <https://rd4u.coe.int/en/home>.
39. Convention Establishing an International Claims Commission for Ukraine : CETS No. 229, The Hague, 16 December 2025. *Council of Europe*. URL: <https://t.ly/AahKg>.
40. Unprecedented support for new convention launching an International Claims Commission (16.12.2025). *Council of Europe*. URL: <https://t.ly/n00WI>.

41. Agreement between the Council of Europe and Ukraine on the Establishment of the Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine. Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine : : done at Strasbourg, 25 June 2025. *Council of Europe*. URL: <https://t.ly/-0lzA>.
42. Bédard J., Hussein R. Sanctions and Commercial Arbitration: The Impact of the Invasion of Ukraine on Questions of Jurisdiction and Merits (12.09.2024). *International Bar Association*. URL: <https://t.ly/4e Sz>.
43. Leikin E., Rubins N., Salazar G., Trujillo S. A Decade of Investment Treaty Claims Arising from Russia's Invasion of Ukraine: Lessons and Expectations (Part I) (10.04.2024). *Freshfields Risk and Compliance Blog*. URL: <https://t.ly/ulaJt>.
44. Russian Aircraft Lessor Policy Claims : judgment of the High Court of Justice, Business and Property Courts of England and Wales, Commercial Court (KBD), 11 June 2025, [2025] EWHC 1430 (Comm) / Mr Justice Butcher. *Judiciary*. URL: <https://t.ly/qKhEE>.
45. C. Thywissen GmbH v. JSC Novosibirskhleboprodukt : judgment of the Supreme Court of the Russian Federation, Case No. A45-19015/2023, 26 July 2024. *Jus Mundi*. URL: <https://t.ly/lcpB7>.
46. Russian Supreme Court Refuses Enforcement of Arbitration Award due to the Nationality of the Arbitrators (07.08.2024). *Herbert Smith Freehills Kramer*. URL: <https://t.ly/34Jul>.
47. Billions up in the Air: Commercial Court Decides Russian Aircraft Lessor Policy Claims (10.12.2025). *Penningtons Manches Cooper*. URL: <https://t.ly/3zUy2>.
48. Lessons from the US\$4.5 Billion Aviation Insurance Ruling (16.06.2025). *Taylor Wessing*. URL: <https://t.ly/oAhjw>.

Oleksandr KRUPCHAN, Volodymyr NAHNYBIDA

(Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Sciences of Ukraine)

Factors Transforming the Contemporary International Legal Order

The article examines the principal factors driving the transformation of the contemporary international legal order amid profound changes in the global security, political, economic, and technological environment. It argues that the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has become a catalyst for reassessing the effectiveness of existing mechanisms for ensuring international legality and compliance with the fundamental principles of international law enshrined in the Charter of the United Nations and other universal international legal instruments. The authors demonstrate that the current transformation of the international legal order does not involve a revision of its normative foundations but rather the emergence of new institutional, legal, and organisational mechanisms designed to ensure the effective implementation of international legal norms. The article identifies and systematises the principal structural factors shaping the transformation of the international legal order, including changes in the global security environment, geopolitical fragmentation, climate change and the development of international environmental law, the expansion of international sanctions regimes, digitalisation and the rapid advancement of artificial intelligence, as well as the evolving role of international courts and arbitral institutions. It further demonstrates the interrelationship between these factors and their cumulative impact on the development of contemporary international legal regulation. Particular attention is devoted to the analysis of emerging international legal mechanisms developed in response to current global challenges, including international

sanctions regimes, compensation mechanisms, special tribunals, international damage registers, compliance procedures, due diligence mechanisms, advisory opinions of international judicial institutions, and the practice of international commercial and investment arbitration. The article substantiates that the development of these instruments increasingly contributes to maintaining the effective ordering of international relations and strengthening the international legal order. The authors conclude that the contemporary international legal order is undergoing a process of functional and institutional transformation, the essence of which lies in adapting the mechanisms for ensuring international legality to new global challenges while preserving the fundamental principles of international law. It is established that the further development of the international legal order will depend on the international community's ability to establish effective mechanisms to ensure compliance with international legal obligations, strengthen international responsibility, and restore confidence in multilateral mechanisms of international cooperation.

Keywords: *international law, international security, sanctions, geopolitical fragmentation, digitalisation, international arbitration, international judicial institutions, international responsibility.*

Надійшла до редакції 01.05.2026
Прийнята до друку 20.05.2026

Опублікована онлайн 22.05.2026
Опублікована 31.05.2026

Внесок авторів: О. Крупчан — концепція дослідження, методологія, написання вступної частини, визначення мети та загальна характеристика чинників, редагування та доопрацювання тексту, наукове керівництво/загальне керівництво дослідженням; В. Нагнибіда — збір матеріалів (підбір судової практики, джерел, нормативного матеріалу), аналіз і інтерпретація (опрацювання матеріалів, формування висновків), написання тексту — матеріал щодо окремих чинників впливу на міжнародний правопорядок.

Фінансування. Дослідження виконано в межах виконання фундаментальної наукової теми Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України «Теоретико-прикладні засади модернізації приватноправового забезпечення національних інтересів України в умовах трансформації міжнародного правопорядку» (державний реєстраційний номер: 0126U000090).

Конфлікт інтересів. В. Нагнибіда повідомляє, що входить до складу редакційної колегії журналу «Університетські наукові записки». Інших конфліктів інтересів автори не заявляють.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті використувувались інструменти Claude (Anthropic) з метою вивірення (валідування) іншомовних текстів та джерел, швидкої обробки їх змісту та отримання результатів щодо релевантності/нерелевантності до авторських висновків у статті. Крім цього, за результатами підготовки статті текст перевірявся на наявність повторів, цілісності та завершеності думок, логіки викладу та відповідності правилам граматики. Водночас основна ідея, її реалізація, використані аргументи та висновки є самостійними авторськими результатами, і автори несуть повну відповідальність за зміст статті.

Редакційна примітка. В. Нагнибіда, співавтор статті, є членом редакційної колегії журналу «Університетські наукові записки». Редакційний розгляд, організація рецензування та прийняття рішення щодо публікації цієї статті здійснювалися без його участі.